

SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

Materiały i Sprawozdania
Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego
za lata 1980 — 1984, 91

Aleksandra Gruszczyńska

Prace wykopaliskowe na osadzie neolitycznej w Łańcucie w latach 1982 — 1984

Badania na osadzie w Łańcucie (stanowisko nr 3) miały charakter ratowniczy. Pierwsze prace na omawianej osadzie prowadzone były w roku 1956. W wykopie fundamentowym pod budowę domu mieszkalnego odkryto 5 jam ¹. Ponownie rozpoczęto badania na omawianym stanowisku w roku 1982, kiedy to przy poszerzaniu ulicy Gwardii Ludowej natrafiono na obiekty archeologiczne. W roku 1983 kontynuowano prace w miejscu planowanego poszerzenia ulicy, zaś w roku 1984 założono wykopy na terenie planowanej budowy osiedla mieszkaniowego.

Badany teren stanowi część rozległej osady usytuowanej na lessowym wzgórzu w północnej części miasta. Obejmuje obszar kilku hektarów. Podczas prac przebadano 9 arów, odkryto 19 jam oraz 16 śladów słupów. Z odsłoniętych jam zaledwie 5 wyeksplorowano w całości, pozostałe były w różnym stopniu zniszczone.

W trakcie dotychczasowych prac nie stwierdzono występowania warstwy kulturowej. Prawdopodobnie wiąże się to z faktem usytuowania osady na stoku wzgórza. Obiekty występują średnio na głębokości 30-50 cm od powierzchni gruntu. Do najciekawszych zaliczyć należy jamy nr: 14 i 17.

J a m a nr 14 ukazała się na poziomie 30 cm od powierzchni gruntu. Była kształtu prawie okrągłego, o wymiarach 150 x 160 cm, do głębokości 100 cm zarys jej zmniejszał się, następnie jama znów się rozszerzyła. Dno było płaskie, wystąpiło na poziomie 170 cm od powierzchni gruntu. Wypełnisko obiektu w górnej partii stanowiła brązowo - czarna ziemia z wkładkami węgla drzewnego i grudek polepy. Na głębokości 90 cm zarysowało się duże skupisko węgla drzewnych i polepy. Dalsza część wypeł-

niska jamy, to w partii środkowej ziemia brązowo - czarna, po bokach zaś ziemia brązowo - popielata. Na poziomie 130 cm oraz tuż przy dnie wystąpiła 5-centymetrowa wkładka węgla drzewnego wraz z dużą ilością polepy. Na samym dnie znajdowała się warstwa polepy. W wypełnisku jamy oprócz ceramiki, której najwięcej znaleziono w górnej oraz w dolnej partii, odkryto zabytki krzemienne, fragment siekierki z łupku oraz dwa duże kamienie.

J a m a nr 17 wystąpiła na poziomie 40 cm od powierzchni gruntu. Była kształtu owalnego o wymiarach 280 x 370 cm o nieregularnych ścianach i płaskim dnie, na głębokości 170-180 cm. Wypełnisko jamy w górnych partiach stanowiła czarno - brązowa ziemia, a w niej drobne polepy i nieliczne węgielki drzewne. Na poziomie 100-140 cm po bokach jamy znajdowała się ziemia brązowo-popielata, poniżej aż do dna zalegała ziemia czarno-brązowa, przemieszana z wkładkami ziemi brązowo - popielatej, w której występowały drobne polepy i węgielki drzewne. W wypełnisku jamy oprócz ceramiki odkrytej w niewielkich ilościach, znaleziono zabytki krzemienne oraz fragment nieckowatego kamienia żarnowego. Na poziomie 160 cm w części północno-zachodniej omawianego obiektu odkryto zarys jamy o wymiarach 110 x 140 cm, o miąższości 20-30 cm, z wypełniskiem ziemi brązowo-popielatej, bez zabytków.

Ze względu na ciekawy charakter należy wspomnieć o jamach nr: 18 i 19 mimo, że nie zostały wyeksplorowane, lecz tylko wykonano ratowniczą dokumentację tych obiektów. Odkryto je w wykopie kanalizacyjnym, na parceli R. i A. Kwoleków, w odległości około 200 m od terenu badanego w ro-

ku bieżącym. Wspomniane jamy, to największe z obiektów dotychczas odkrytych na badanym stanowisku.

J a m a nr 18 wystąpiła na głębokości 40 cm od powierzchni gruntu, długość jej wynosiła 500 cm, miąższość 100 cm, ścianki opadały prostopadle w dół. Wypełnisko stanowiła czarno-brązowa, mocno zbita ziemia, w której występowało bardzo dużo polepy oraz węgli drzewnych ułożonych pasmami. W partii południowej na dnie jamy znajdowało się palenisko o długości 180 cm, miąższości 40-50 cm. Jego wypełnisko stanowiła bardzo duża ilość polepy oraz węgli znajdujących się w brązowo-czarnej ziemi. W profilu jamy znaleziono kilkadziesiąt fragmentów naczyń oraz krzemień.

J a m a nr 19 wystąpiła na głębokości 40 cm od powierzchni gruntu, długość jej wynosiła 580 cm, ścianki opadały prostopadle w dół. Wypełnisko jamy do głębokości 90 cm stanowiła czarno-brązowa ziemia, z drobnymi wkładkami węgli drzewnych i polepy. Na poziomie 90 cm wydzieliły się 4 skupiska, w których zalegała ziemia opisana powyżej, przedzielona ziemią brązowo-popielatą łącząc się następnie na dnie jamy w jedną całość. W profilu jamy znaleziono kilkanaście fragmentów naczyń.

Ze względu na niewielką ilość przebadanych obiektów w całości, trudno jest określić ich charakter i funkcję. Można przypuszczać, iż jama nr 18 spełniała rolę mieszkalną, zaś pozostałe były jamami zasobowymi, czy odpadkowymi. Trudno jest również na podstawie dotychczasowych badań określić rolę odkrytych śladów słupów. Jednakże ich układ wskazuje, iż mogą stanowić część zarysu dwóch chat słupowych.

Większość zabytków na omawianej osadzie stanowi ceramika. Są to fragmenty cienkościennych czarek różnych rozmiarów, zdobionych ornamentem poziomych lub falistych linii rytych, na których umieszczone są punkty nutowe (tabl. I, 2-4; tabl. II, 1, 2, 7, 8; tabl. III, 4). Występują również fragmenty grubościennej ceramiki, pochodzącej z dużych naczyń zasobowych zdobionych dołkami i guzkami. Guzy bywają okrągłe z dołkami palcowymi w środku, w postaci ściętego stożka, podłużne, niektóre spełniały rolę guzów - uchwyty (tabl. I, 6, 9; tabl. III, 1, 5, 7).

Ponadto odkryto fragmenty pochodzące prawdopodobnie z baniastych naczyń zaopatrzonych w ucha (tabl. I, 5, 10) oraz duże naczynia pucharowate z szyjką rozchyloną na zewnątrz (tabl. I, 1; tabl. II, 3, 4). Omawiane naczynia posiadają dna płaskie, słabo wyodrębnione (tabl. I, 7, 8; tabl. II, 5, 6). Z innych zabytków ceramicznych odkryto dwa fragmenty naczynek miniaturowych (tabl. II, 9, 10).

Omawiane naczynia wykonane są z gliny przeważnie z domieszką tłucznych skorup, drobnego

piasku, rzadziej występują części organiczne, czasami drobny tłuczeń. Wypał na ogół dość słaby, po wierzchnia naczyń koloru brązowego, popielatego czy ceglastego. Omawianą ceramikę zaliczyć należy do drugiej fazy ceramiki wstęgowej rytej¹. Najbliższe analogie do naczyń z Łańcuta, to materia z osad w Rzeszowie stan. 3¹, w Rzeszowie stan. 16⁴ Kormanicach, woj. Przemyśl⁵.

Oprócz materiału zaliczanego do kultury ceramik wstęgowej rytej znaleziono fragmenty naczyń kultury lendzielskiej (tabl. III, 2) oraz część naczynia które można zaliczyć do kultury Chłopice-Vesel (tabl. III, 3).

Do niezwykle ciekawych zabytków należy styli zowana główka wykonana z gliny, dość dobrze wypalona, koloru brązowo-beżowego (częściowo uszkodzona), o wymiarach 2,5x3 cm (tabl. III, 6) Posiada kształt cylindryczny z dwoma zachowanym występami - ucho, nos, drugie ucho zostało uszkodzone. W górnej partii główki wykonany jest z otwór, rozszerzający się ku dołowi. Nie wyjaśnion jest funkcja omawianego przedmiotu, być może spełniał on rolę amuletu.

Oprócz zabytków ceramicznych znaleziono fragment siekiery z łupku (tabl. IV, 4) oraz fragment nieckowatego kamienia żarnowego.

Z narzędzi krzemiennych występują: drapacz wykonany na odlupku (tabl. IV, 8), sierpak na wiórze który mógł pracować jako noż (tabl. IV, 1), rylec na wiórze (tabl. IV, 7). Ponadto znaleziono kilkanaście retuszowanych wiórów (tabl. IV, 2, 5, 6), jak również fragment wióra z obsydianu, który mógł służyć jako wkładka do sierpu (tabl. IV, 3). Jeśli chodzi o surowiec krzemienisty, to dominuje materiał świeciechowski i narzutowy, występuje również krzemień jurajski i czekoladowy⁶.

Ze względu na zagrożenie zniszczeniem stanowiska przez budowę osiedla mieszkaniowego, planowane są badania na lata przyszłe.

P r z y p i s y

¹ J. J a n o w s k i, *Działalność Działu Archeologicznego Muzeum w Rzeszowie za rok 1956*, „WA”, t. XXIV, Warszawa 1957, z. 3, s. 282.

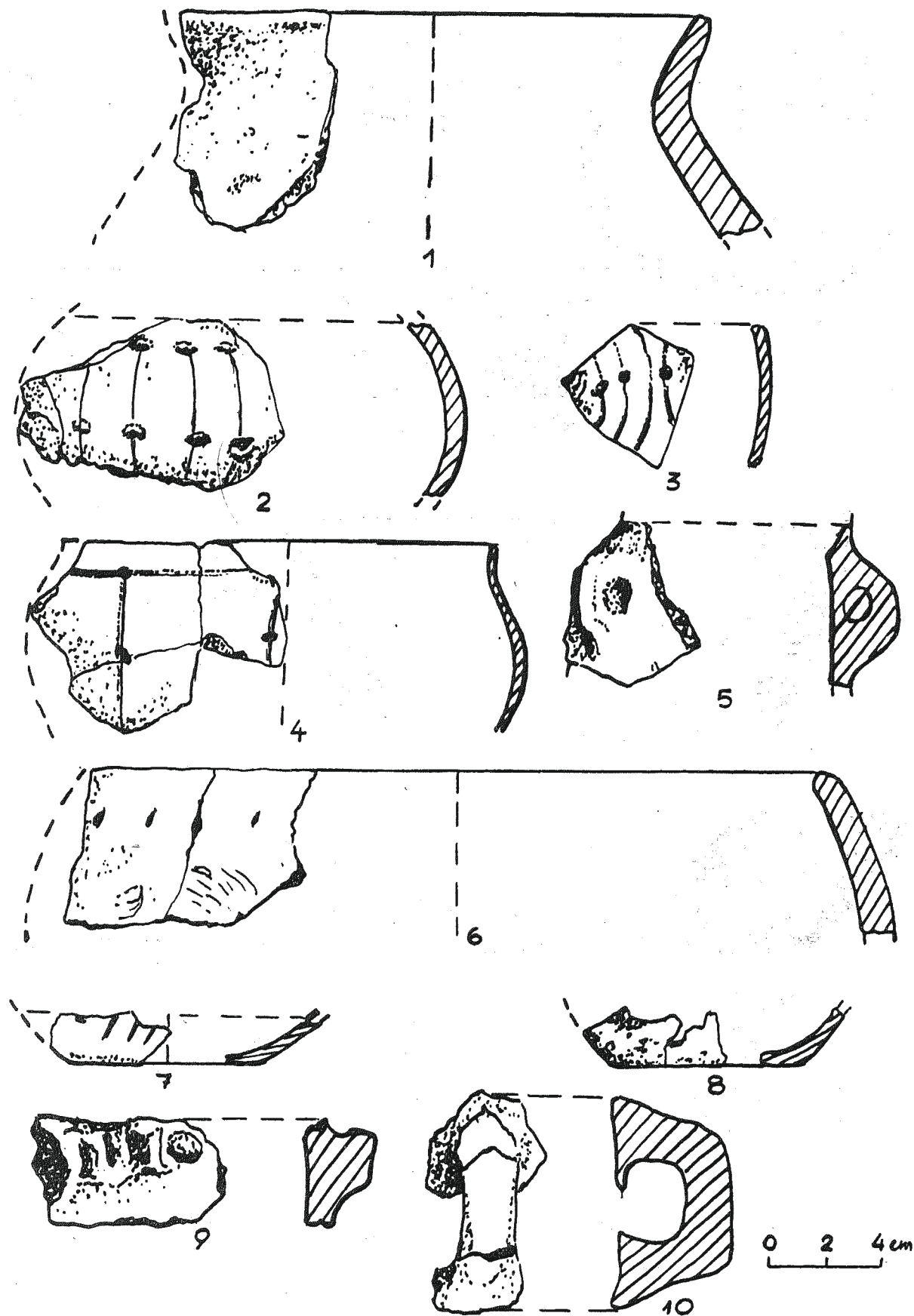
² A. K u l c z y c k a *Uwagi o chronologii kultury starsze ceramiki wstęgowej w górnym dorzeczu Wisły*, (w:) *Studia i materiały do badań nad neolitem Małopolski*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1964, s. 55-57.

³ T. A k s a m i t, *Badania osad neolitycznych na terenie Rzeszowa „SROA” za rok 1965*, Rzeszów 1966, s. 19-23.

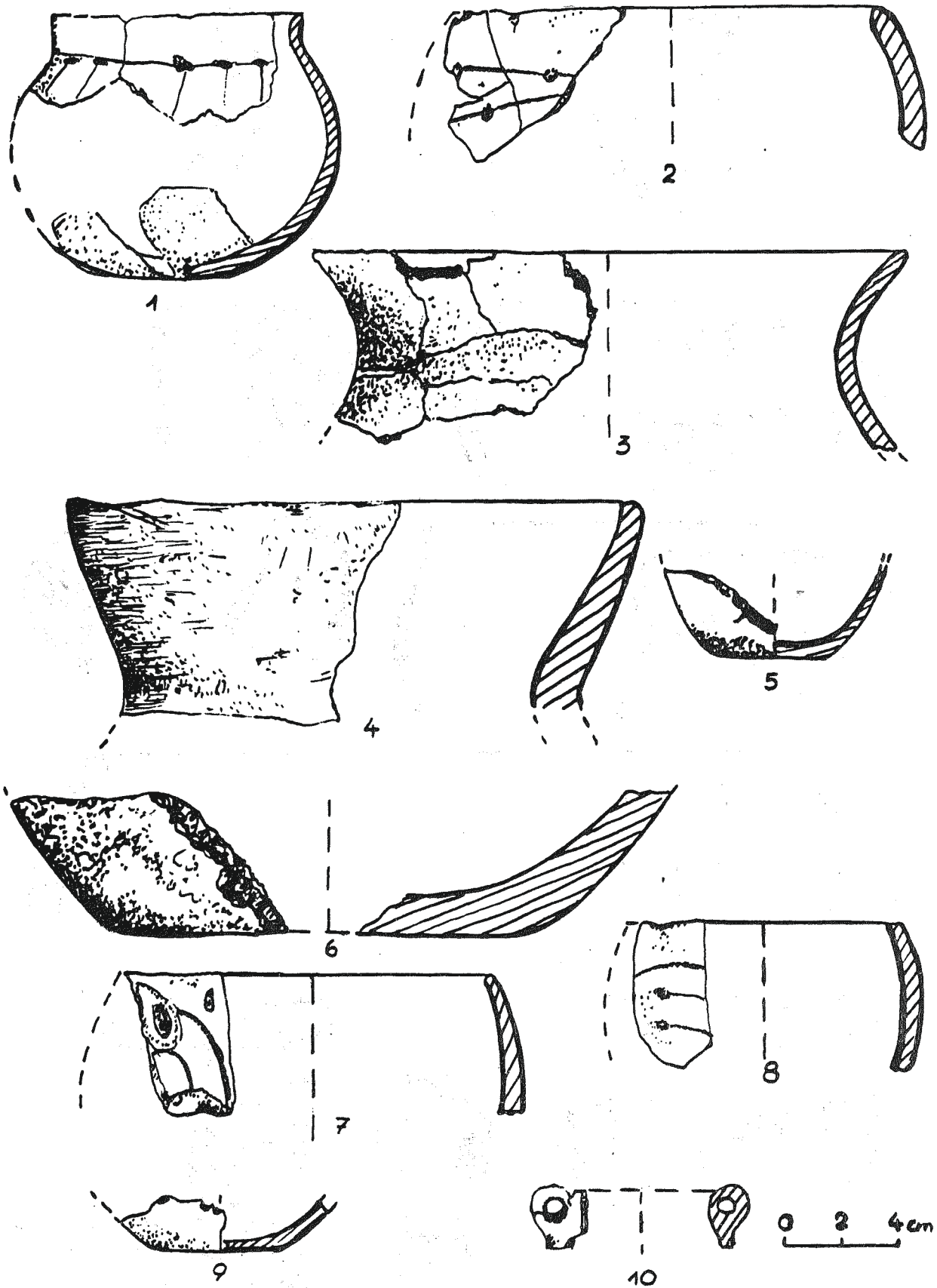
⁴ T. A k s a m i t, *op. cit.*, s. 15-17.

⁵ T. A k s a m i t, *Badania archeologiczne osady neolityczne w Kormanicach, pow. Przemyśl*, „SROA” za rok 1965, Rzeszów 1966, s. 23-27.

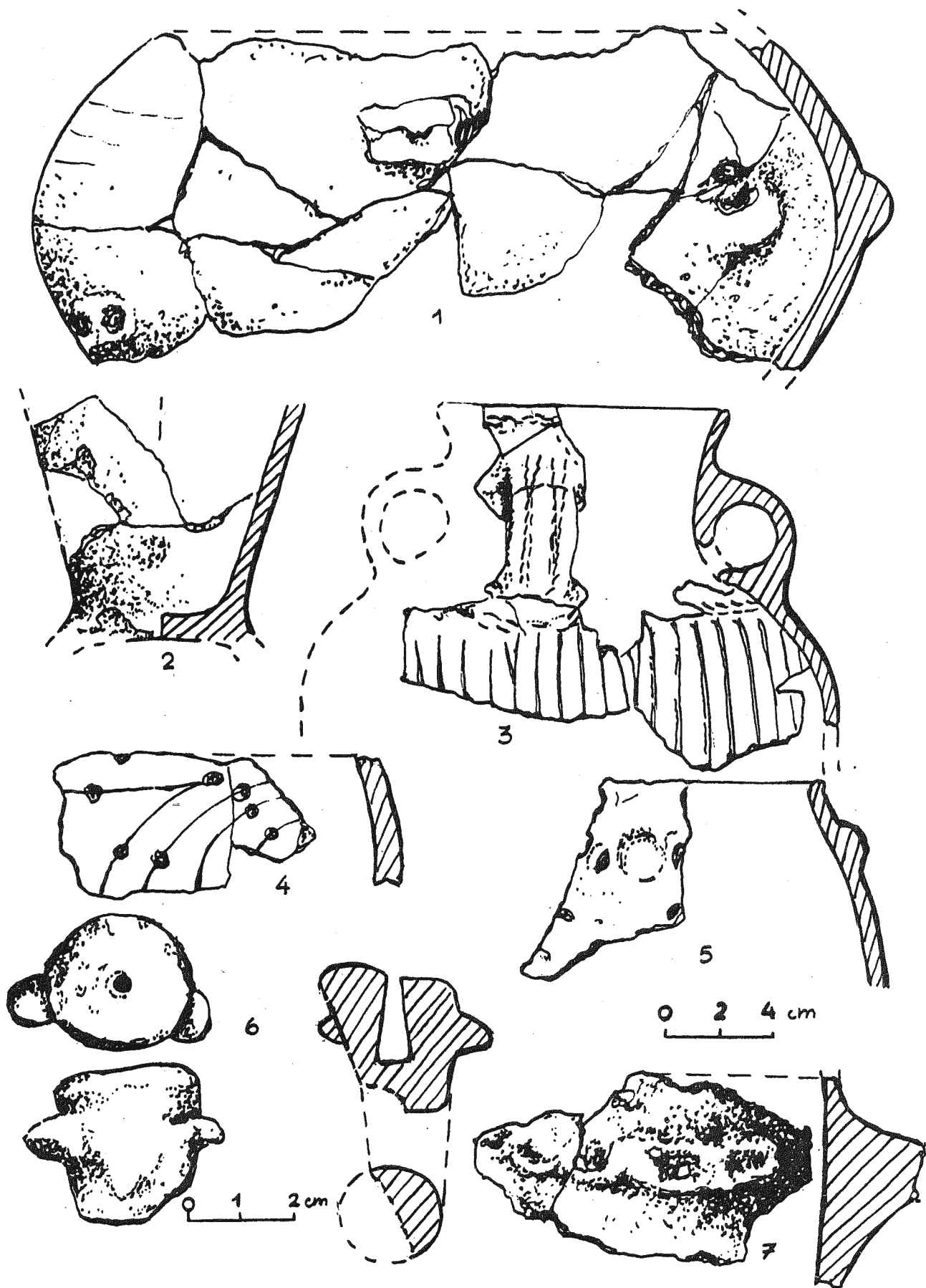
⁶ Narzędzia krzemienne oznaczone zostały dzięki uprzejmości mgra A. Talara.

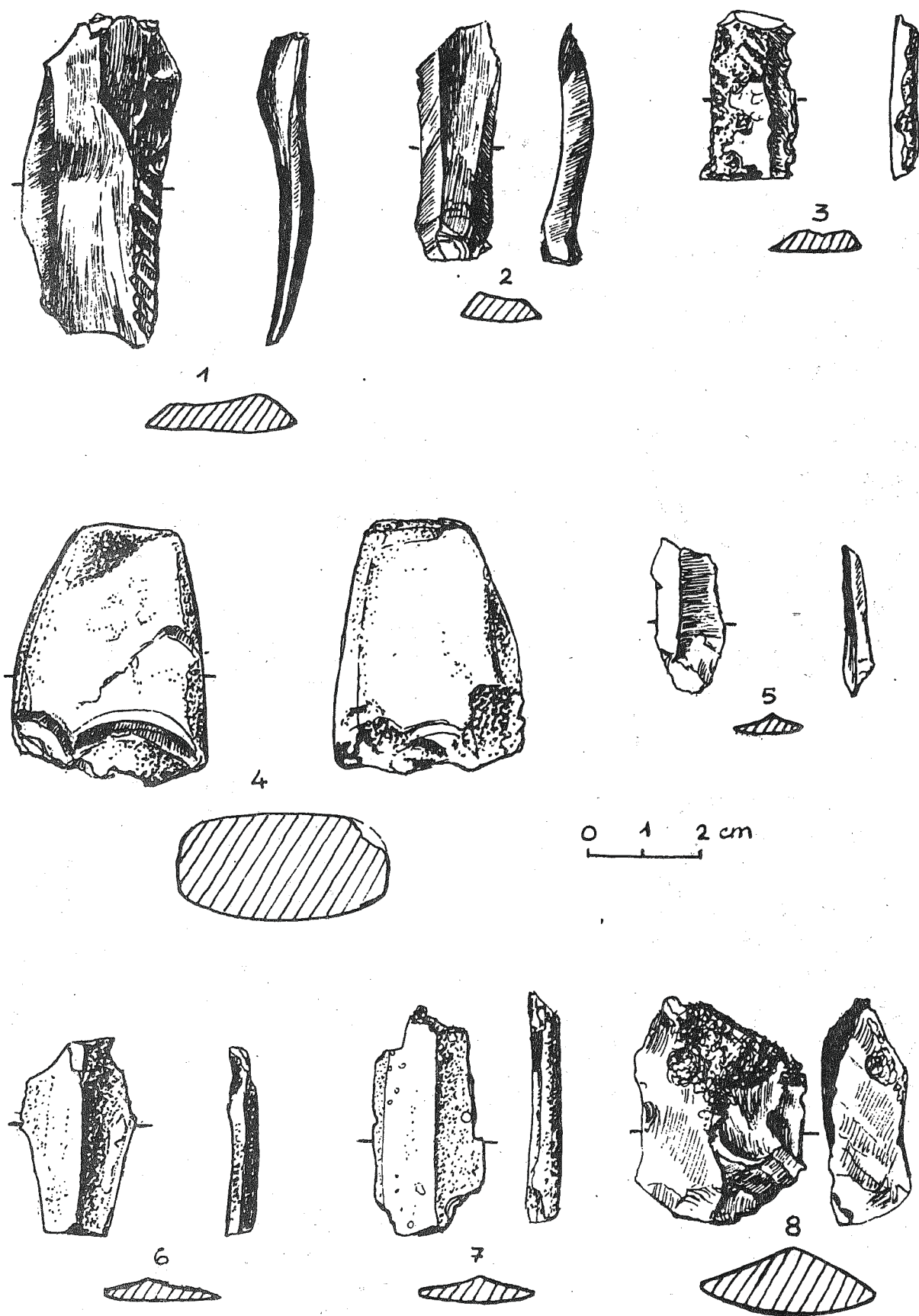
Tabl. I. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Wybór zabytków z osady.

Tabl. II. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Wybór zabytków z osady.

Tabl. III. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Wybór zabytków z osady.

Tabl. IV. Łańcut, woj. Rzeszów, stan. 3. Wybór zabytków z osady.

Ausgrabungsarbeiten in neolithischer Siedlung in Łańcut, in den Jahren 1982-1984

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Untersuchungen der Siedlung in Łańcut (Fundstelle Nr. 3) hatten einen Rettungscharakter. Das untersuchte Gebiet bildet einen Teil der in einem Lösshügel im Norden der Stadt gelegenen weiten Siedlung.

Die untersuchte Fläche beträgt 9 ar. Es wurden 16 Pfahlspuren und 19 Höhlen freigelegt, darunter 5 völlig exploriert, der Rest war teilweise zerstört.

Im Fundmaterial überwiegt entscheidend die Keramik (Taf. I-III). Sie wird durch für die zweite Phase der gravierten Bandkeramik typische Formen

repräsentiert. Ausserdem wurde auch ein stilisiertes, tönernes Köpfchen, möglicherweise ein Amulett, vorgefunden (Taf. III, 6).

Aus anderen Depotfunden kommen folgende Gegenstände vor: Werkzeuge, Späne und Kieselpaltstücke aus dem Świeciechów - und Jura-Rohstoff, sowie erratischem und schokoladenbraunem Rohstoff (Taf. IV, 1, 2, 5-8); Obsidianspanfragment, das als Sichelinsatz dienen könnte (Taf. IV, 3), wie auch Kieselaxtfragment (Taf. IV, 4).